

УДК 378

ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ТРЕНІНГІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

Кончович Катерина Тиберіївна

м.Мукачево

Актуальність матеріалу, викладеного у науковій статті, обумовлена потребою реалізації інноваційних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів-філологів. Навчання взірцям професійної поведінки, установок і манер може бути більш ефективним за умов створення навчально-тренінгових ситуацій професійного спрямування. У статті окреслено напрями використання тренінгів у вищій школі. Конкретизовано цільові аспекти використання навчальних тренінгів у професійній підготовці майбутніх учителів-філологів, що передбачає вирішення певних завдань і досягнення визначеної мети у формуванні необхідних педагогічних якостей у студентів.

Ключові слова: професійна підготовка, тренінг, навчально-тренінгова група, учитель-філолог

Професійна підготовка майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах передбачає формування готовності студентів виконувати певні моделі професійної діяльності. Навчання взірцям професійної

поведінки, установок і манер може бути більш ефективним за умов цілеспрямованої організації освітнього процесу у вищій школі, що передбачає участь студентів у спеціально створених навчально-тренінгових ситуаціях професійного спрямування. Особистісна спрямованість змісту педагогічної підготовки обумовлює необхідність моделювання ситуацій, у яких майбутній учитель-філолог міг не тільки сприймати педагогічну теорію, а й удосконалювати власні професійно-педагогічні дії, закріплювати досвід педагогічного спілкування, стимулювати професійний саморозвиток, самовираження й самоствердження в самостійній педагогічній праці. Саме проектування та реалізація різних педагогічних ролей у процесі професійної підготовки уможливується шляхом застосування навчальних тренінгів. Провідна ідея таких занять полягає у підвищенні якості педагогічної підготовки майбутніх учителів. Використання зазначених педагогічних інновацій передбачає залучення студентів до активної пізнавальної діяльності шляхом виконання певної професійної ролі в

модельованих навчально-тренінгових ситуаціях, що відображають педагогічну дійсність, максимально наближені до реальних умов і забезпечують адекватну педагогічну поведінку та професійний стиль студентів з урахуванням специфіки майбутньої фахової діяльності.

У процесі роботи навчально-тренінгової групи студенти мають змогу проаналізувати взірці розв'язування штучно організованих віртуально-професійних комунікативних ситуацій, збагатитися певним професійним досвідом спілкування та виконання функцій учителя-філолога, що може бути підґрунтям формування професіоналізму майбутніх педагогів цього профілю. Під час навчального тренінгу студент має можливість усвідомити свої професійні (чи не зовсім професійні) дії в процесі міжособистісних взаємин, засвоїти специфічні способи поведінки і краще зрозуміти їх. Тому перед викладачами постає завдання так організувати діяльність студентів під час навчального тренінгу, щоб його результатом було досягнення найважливіших цілей навчальної діяльності й особистісно-професійного зростання майбутніх учителів.

Аналіз наукових літературних джерел свідчить про те, що науковці, педагоги та дослідники освітніх інновацій визнають навчальний тренінг одним із дієвих засобів підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності [5]. У наукових пошуках В. Федорчука акцентується увага на тому, що тренінг є «найперспективнішим методом психолого-педагогічної підготовки фахівців різних галузей» [9, с. 10]. Л. Бондарева обґрунтовує доцільність використання навчального тренінгу як засобу професійної підготовки майбутніх менеджерів у вищому навчальному закладі економічного профілю [2]. У дослідженнях В. Барко вагомими досягненнями є методики проведення тренінгів управлінського спрямування [1]. Застосування у вищій школі психологічних тренінгів обстоював О. Бреусенко-Кузнецов [3]. Л. Мороз аргументує ефективність застосування тренінгових технологій професійно-психологічного спрямування у навчанні студентів у вищій школі [6] та ін.

Про різнопланове використання тренінгів свідчать їх специфічні характеристики: соціально-психологічний, мотиваційний, акмеологічний, емоційної зрілості, конструктивного мислення, самоосмислення індивідуальності, саморозкриття, ділового (професійного) спілкування, комунікативних умінь та комунікативної компетенції в діловій взаємодії, тренінги з вибору професії й особистісного зростання, тренінги впливу та протистояння впливу, прогнозування поведінки, подолання конфліктів, упевненості в собі та розвитку рефлексивних складових самосвідомості та ін.

Особливого значення у контексті нашого дослідження набуває розуміння специфіки використання тренінгів у навчальному процесі ВНЗ, оскільки «саме тренінг дає змогу реалізувати необхідні умови розвитку професійного і особистісного самоусвідомлення» [4, с.12], що є важливим для випускників вищої школи. Ми погоджуємося з думкою науковців, що під час тренінгових занять створюються умови для досягнення професійної ідентичності майбутніх фахівців, підвищення впевненості в собі, розвитку компетентності та власної гідності, здійснюється

формування адекватного образу успішного професійного майбутнього з виявленням й актуалізацією особистісних ресурсів [5].

З метою доцільного і цілеспрямованого використання навчальних тренінгів у вищій школі необхідно проаналізувати досвід упровадження зазначених педагогічних інновацій у підготовці фахівців.

Провідні дослідники Інституту тренінгу в Санкт-Петербурзі (Н. Хряцова) стверджують, що на сучасному етапі розвитку науки «не існує загальноприйнятого визначення поняття «тренінг», що призводить до розширеного тлумачення цього методу і позначення цим терміном найрізноманітніших прийомів, форм, способів і засобів, які використовуються у психологічній практиці» [8, с.7]. Авторське розуміння Н. Хряцовой психологічної спрямованості тренінгів, не зменшує значущість педагогічного спрямування та ефективності тренінгів, які знаходять все ширшого використання в освітній практиці професійної підготовки студентів.

Результати аналізу останніх досліджень і публікацій свідчать, що метою використання тренінгів у вищій школі є формування спеціальних умінь і навичок студентів на основі певного рівня знань, які характеризують специфіку професійної діяльності фахівця і визначають рівень його професіоналізму. Однак, існують тренінгові програми, які можна використовувати для підготовки фахівців будь-якого профілю, оскільки спрямовані на оптимізацію організаційного розвитку, для виявлення лідерських ознак, формування управлінських умінь, командоутворення, розв'язання конфліктів, публічного виступу, комунікацій і міжкультурного взаєморозуміння, ефективної взаємодії дітей та батьків тощо [7].

Таким чином, участь студентів у роботі навчальних тренінгів спрямовується на формування у майбутніх учителів індивідуального стилю навчання, навичок активного слухання, вмінь постановки запитань і створення оптимального міжособистісного зв'язку. Зазначені аспекти особистісних надбань мають особливе значення для професійної діяльності вчителів, як представників соціономічних професій, щоденна робота котрих пов'язана із суб'єкт-суб'єктною взаємодією на різних рівнях: «учитель – учень», «учитель – батьки учнів», організація взаємодії між учнями та їхніми батьками й учителями та ін. Зосередження уваги на окреслених аспектах професійної діяльності вчителя дає змогу розглядати участь студента у навчальних тренінгах як одну із складових професійної підготовки, що спрямована не лише на опанування необхідними фаховими знаннями, а є роботою студента над особистісно-фаховим зростанням.

Визначаючи роль тренінгів у навчанні майбутніх учителів, ми погоджуємося з розумінням цієї педагогічної інновації іншими дослідниками, котрі визначають *тренінг* як метод ігрового моделювання педагогічних, навчальних, професійних, життєвих ситуацій з метою розвитку професійної компетентності, формування й удосконалення різних професійних та особистісних якостей, умінь і навичок майбутнього фахівця, підвищення адекватності самосвідомості та поведінки шляхом включення студентів до тренінгової ситуації в ролі учасників і глядачів [5].

Використання навчальних тренінгів у професій-

ній підготовці майбутніх учителів-філологів передбачає вирішення певних завдань і досягнення визначеної мети у формуванні необхідних педагогічних якостей у студентів:

1. *Формування вмінь* вербалізувати власні почуття, думки, ідеї, конкретизувати бажання і прагнення у контексті професійного зростання, для більш точного розуміння свого власного Я та Я інших, визначити особистісні бар'єри спілкування у навчально-тренінговій професійно-зорієнтованій ситуації.

2. *Набуття особистісного професійного досвіду* шляхом використання зворотного зв'язку як класичного механізму навчання в групах тренінгу. Отримана інформація на основі міжособистісної взаємодії дає змогу студентам проаналізувати й оцінити діяльність одногрупників, адекватно сприймати й диференціювати власні уявлення про себе як майбутнього вчителя, визначити оптимальні способи вирішення складних або традиційних педагогічних ситуацій.

3. *Перевірка дієвості теоретичної фахової підготовки.* Участь студентів у навчальних тренінгах професійного спрямування дає змогу учасникам усвідомити і зрозуміти доцільність використання тих чи інших знань з різних фахових дисциплін у змодельованих тренінгових ситуаціях, що формує педагогічний досвід як вчителя-вихователя, так і вчителя-предметника. Водночас інтелектуальні висновки супроводжуватимуться одночасним емоційним проживанням в процесі участі студента в цих ситуаціях, що призведе до змін професійних установок і поведінки та вибору оптимальних професійних дій.

4. *Переживання емоційної близькості з іншими учасниками тренінгу.* Ми погоджуємося з думкою науковців, що робота в групі тренінгу стане ефективною тільки тоді, коли будуть задіяні як емоційні (сприйняття своїх почуттів і їх пряме відображення), так і когнітивні (усвідомлення і категоризація отриманого професійного досвіду) механізми [5]. Тому активна участь кожного студента у навчальних тренінгах фахового спрямування сприятиме переживанню майбутніми учителями почуттів приналежності до педагогічної спільноти, що обумовлює динаміку професійної ідентифікації. Групове визначення єдиних ціннісних орієнтирів у майбутній педагогічній діяльності не заперечує можливість студентів експериментувати, апробувати інноваційні методи розв'язування професійних завдань, що сприятиме формуванню умінь студентів визначати індивідуальну стратегію професійного самовдосконалення, акмеологічні віхи власного зростання як учителя-філолога. Тому одним із найважливіших завдань викладача під час проведення навчального тренінгу є забезпечення згуртованості групи і створення серед студентів сприйнятливого клімату, а не конкурентно-змагальних ситуацій.

5. *Усвідомлення власної професійної спроможності.* Часто студенти сумніваються у своїх здібностях бути висококваліфікованим педагогом. Тому участь у навчальних тренінгах стає «виробничим майданчиком» для апробації ефективності власних професійних дій, набуття практичного досвіду вирі-

шення складних педагогічних ситуацій, проведення порівняльного аналізу власної діяльності та діяльності інших учасників тренінгу, щоб розвинути позитивне уявлення про себе як компетентного майбутнього педагога. Студенти, котрі під час навчального тренінгу усвідомлять ефективність, правильність, оптимальність і значущість своїх педагогічних дій, будуть прагнути закріпити ці досягнення та ініціюватимуть креативний підхід до навчальної діяльності.

6. *Спостереження та порівняльний аналіз.* Зазвичай у роботі навчально-тренінгових груп обов'язковою умовою є участь кожного студента у тренінгу. Однак, якщо використовується така тренінгова вправа, як фокус-група, то частина студентів займає позицію спостерігачів. За таких умов одна частина студентів демонструє зразки професійних дій чи вирішення педагогічних задач, а інша – оцінює їхню педагогічну діяльність, водночас визначаючи приклади для наслідування й отримуючи певний досвід виконання педагогічних функцій у подібних ситуаціях.

7. *Руйнування ролєвих стереотипів.* Деякі стандарти педагогічної поведінки вчителя не завжди можуть використовуватися у сучасній школі. Тому в умовах навчального тренінгу студенти можуть відмовитися від застарілих і обмежувальних поведінкових стандартів на користь гнучкого, реалістичного інноваційного підходу до майбутньої професійної діяльності й запропонувати власне творче вирішення стандартних фахових задач [5].

8. *Визначення оптимальної моделі професійних дій педагога.* Аналізуючи роботу своїх одногрупників, майбутній учитель ідентифікує її з ідеальними зразками професійної поведінки у таких ситуаціях та власним баченням своєї готовності до виконання подібних дій. У результаті порівняння і самооцінки у студентів формується впевненість у собі та в позитивному результаті власної професійної підготовки, або конкретизуються певні недоліки, які можна усунути під час роботи в навчальному тренінгу. Таким чином у студентів визначається певна акме-вершина у професійній підготовці, що може стати стимулюючим фактором для подальших особистісних прогресивних змін на основі експериментування з моделями педагогічної діяльності в безпечній ситуації навчального тренінгу.

9. *Формування комунікативних умінь.* Це одна з найбільш актуальних цілей групової роботи в навчальних тренінгах майбутніх учителів-філологів, що спрямовується на формування у студентів необхідних умінь і навичок педагогічного спілкування.

Отже, проведення навчальних тренінгів у процесі підготовки майбутніх учителів-філологів сприятиме не тільки вдосконаленню процесу професійної освіти студентів і кращому засвоєнню теоретичного матеріалу з фахових дисциплін, але й надаватиме кожному з них оптимальні можливості для особистісного та професійного становлення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із обґрунтуванням педагогічних умов використання навчальних тренінгів у підготовці майбутніх учителів-філологів.

Література та джерела

1. Барко В. І. Методика проведення тренінгів управлінського спрямування / В. І. Барко // Практична психологія та

- соціальна робота. – 2004. – № 4. – С. 70–76.
2. Бондарева Л. І. Методичні аспекти розробки та проведення навчального тренінгу студентів у вищій професійній школі / Л.І.Бондарева // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2005. – № 6. – С. 48–58.
 3. Бреусенко-Кузнецов О. Психологічні тренінги: від профанації та дискредитації до автентичного застосування у вищій школі / О. Бреусенко-Кузнецов, В. Зликов // Вища освіта України. – 2003. – № 4. – С. 112–116.
 4. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники : учеб. пособие /И. В. Вачков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Ось-89, 2000. – 224 с.
 5. Мельничук І. М. Цільові аспекти використання тренінгів / І. М. Мельничук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини.– Умань: УДПУ ім. П. Тичини, 2007. – Вип. 19. – С. 185–192.
 6. Мороз Л. І. Тренінгові технології навчання студентів у ВНЗ / Л. І. Мороз, С. І. Яковенко та ін. – К., 2004. – 202 с.
 7. 18 программ тренингов: руководство для профессионалов / под науч. ред. В. А. Чикер. – СПб.: Речь, 2007. – 368 с.
 8. Психогимнастика в тренинге / под ред. Н. Ю. Хрящевой. – СПб.: Речь, Институт Тренинга, 2006. – 256 с.
 9. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетенції викладача»: Навчально-методичний посібник. – К.-П.: Абетка, 2004. – 240 с.

Актуальность материала, изложенного в научной статье, обусловлена потребностью реализации инновационных подходов к профессиональной подготовке будущих учителей-филологов. Обучение образцам профессионального поведения, установок и манер, может быть более эффективным при условиях создания учебно-тренинговых ситуаций профессионального направления. В статье очерчены направления использования тренингов в высшей школе. Конкретизированы целевые аспекты использования учебных тренингов в профессиональной подготовке будущих учителей-филологов, что предусматривает решение определенных заданий и достижение определенной цели в формировании необходимых педагогических качеств у студентов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, тренинг, учебно-тренинговая группа, учитель-филолог

The urgency of material presented in the given scientific article has been conditioned due to the need of innovative approaches implementation to the professional training of teachers-to-be of philology. The models of teaching of professional behavior, attitudes and manners becomes more effective with the establishment of teaching and training situations in the professional area. The areas of training in high school have been outlined. The target aspects of educational trainings usage in the professional training of future teachers–philologists have been defined, that presupposes the solving of certain tasks and the achievement of the set goal in the formation of necessary pedagogical skills of students.

Key words: professional training, training, teaching and training group, teacher of philology.